

2. HAFTA

AIT181 ve AIT281

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ I

KBUZEM

Karabük Üniversitesi

Uzaktan Eğitim Uygulama ve Arastırma Merkezi

2. Haftanın Konuları (İçerik)

İnkılâp Hareketlerine Giden Yol

Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri ve Devleti Kurtarma Çabaları

Viyana bozgununa kadar zaferlerle dolu uzun ve şanlı tarihi boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nu bir dünya gücü/ World Power olarak değerlendirmek gerekir. İngiliz tarihçi Arnold Toynbee'nin yeryüzünde kurulmuş üç büyük imparatorluktan biri olarak nitelediği Osmanlı Devleti, zirve dönemlerinde dünyanın üç kıtasında önemli toprakları hâkimiyetinde bulunduran ve çağının tek süper devleti olarak nitelenen bir imparatorluktu. Devlet askeri, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel yönlerden çok yüksek bir seviyeye erişmişti.

Fakat daha sonraları Avrupa'da Yeniçağ ve Yakınçağlarda meydana gelen gelişmeler (Rönesans, Reform, vb.), Fransız İhtilali ve Sanayi İnkılâbı gibi olaylar bu kıtada büyük değişikliklere yol açmış ve Avrupa yeni bir güç olarak doğmuştur.

Avrupa'nın bu yeni pozisyonuna paralel gelişmeler Osmanlı Devletinde olmamış, Avrupa karşısında üstünlük psikolojisi ile hareket eden Osmanlı Devleti her türlü gelişmeye kayıtsız kaldığı bir dünyadan Viyana'da ilk darbeyi yediği zaman yenilgisinin sebeplerini de kavrayamamıştır. Bu yenilginin asıl nedeni; Osmanlı İmparatorluğu'nun düşmanlarının madden ve manen kuvvetlenmiş olması; özellikle medeniyet bakımından ilerlemiş olmasında saklıdır. Böylece Yeniçağın cihan imparatorluğu/ World Power'ı Yakınçağda hızlı bir gerilemenin içine girmiş ve 20.yüzyılın başında da çöküşle karşı karşıya kalmıştır.

1. Lale Devri (1718-1730)

18. yüzyıla gelinceye kadar Osmanlı Devleti'nde planlı ve programlı bir ıslahat hareketinden söz etmek zordur. Devletin kötüye doğru gidişini gören bazı devlet adamları bu gidişatı durdurmak için alınması gereken önlemler konusunda çeşitli raporlar hazırlamış ve bunları ilgili yerlere sunmuşlardır. Ancak gösterilen çabalar Devleti eski ihtişamlı günlerine yeniden döndürmeyi amaçladığı; bilinçli bir kadroya dayandırılmayıp, kişilere bağlı kaldığı için başarılı olamamıştır.

Bu dönem özellikle Avusturya ile yapılan uzun savaşlardan sonra Pasarofça Antlaşmasından sonraki barış dönemine rast gelmektedir. Adını dönemde İstanbul'da bol miktarda yetiştirilen ve tüm dünyaya ünü yayılan Lale çiçeklerinden almıştır.

Bu dönemde İran'la yapılan savaşlar sonrasında doğu sınırında da anlaşmaya gidilmiş ve devlet yönetiminde ıslahat çalışmalarına girişilmiştir.

Osmanlı Devleti modernleşme ve yenileşme tarihinde Lale Devri'nin parlak bir uyanma devri olduğu söylenebilir. Devlet ilk kez bu dönemde yüzünü batıya dönmüş, Avrupa'dan ilk kez köklü bir şekilde yararlanma yoluna gidilmiştir.

Bu dönemde yapılan yenilikler arasında:

✓ Fransa'ya Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi başkanlığında bir elçilik heyeti gönderildi. Amaç Fransa'nın eğitim, ordu teşkilatı ve sosyal kurumlarını incelemektir. (Avrupa'ya gönderilen ilk geçici elçiler)

✓ Türklere ait ilk basımevinin kurulması. (1727'de Sait Efendi ve İbrahim Müteferrika'nın çabalarıyla)

✓ Yalovda bir kâğıt fabrikasının açılması.

✓ İstanbul'da İtfaiye teşkilatının kurulması.

✓ Doğu klasiklerinden tercümeler yapılması.

- ✓ İlk batı tarzında mimari eserlerin verilmesi(III. Ahmet çeşmesi)
- ✓ Ülkede ilk defa çiçek aşısının uygulanmasını sayabiliriz.

Bu dönemin olumsuz yanı ise devlet adamlarının zevk, eğlence ve israf içerisinde olmalarıdır. Yapılmak istenen yenilikler gerek idareciler gerekse Osmanlı toplumu tarafından benimsenmemiş, batılılaşma daha çok batının yaşam biçimini taklit etme şeklinde algılanmıştır. Sonuçta **Lale Devri, 1730 yılında Patrona Halil İsyanı'nın patlak vermesiyle sona ermiştir.**

2. Nizam-ı Cedit (III. Selim İslahatları)

Nizam-ı Cedit kavramı kelime anlamı olarak “yeni düzen” anlamına gelmektedir. Dar anlamda sadece III. Selim döneminde kurulan yeni ordu manasına geliyorsa da geniş anlamıyla III. Selim döneminde askeri, sosyal, ekonomik ve idari alanda yapılan tüm ıslahat çabalarını ifade etmektedir.

III. Selim (1789-1807) döneminden önce I. Mahmut (1730- 1754); III. Mustafa (1757- 1774); I. Abdülhamit (1774- 1789) çeşitli ıslahat hareketlerinde bulunmuşlarsa da III. Selim’ le birlikte yenileşme hareketlerinde bir hızlanma görülmüştür. III. Selim, babası III. Mustafa’nın telkinleriyle devletin kurtuluşunu batı müesseselerinin alınmasında görüyordu. Daha şehzadeliği zamanında Fransa kralı 16. Lui ile mektuplaşarak ondan bazı müesseseler hakkında bilgiler aldı. Ancak III. Selim ıslahat hareketlerine hemen başlayamadı. Zira tahta çıktığında Osmanlı Devleti, Avusturya ve Rusya ile savaş halindeydi. 1790 Zıştovi Anlaşmasıyla Avusturya, 1792 Yaş Anlaşmasıyla da Rusya ile barış sağlandıktan sonra tasarladığı ıslahat programını uygulamaya koydu. III. Selim ıslahatlarına başlamadan önce sadrazam başta olmak üzere devlet adamlarından görüşlerini istemiş, 22 devlet adamı kapsamlı bir layiha hazırlayarak padişaha sunmuştur. Bu layihalardaki fikirleri 3 ana

başlıkla toplamak mümkündür. **A.** Geleneksel bir yol tutulmasını ve Tımarlı sipahi ve Kapıkulu ocaklarının eskisi gibi ıslah edilmesi gerektiğini savunanlar. **B.** Yeniçeri Ocağı eski saygınlığına kavuşturulmalı, bu ocak çağdaş yöntemlerle düzeltilmelidir görüşünü savunanlar. **C.** Yeniçeri Ocağı ve diğer ocakların ıslah edilmesi olanaksızdır. Yeni bir ordu kurmak gereklidir görüşünü savunanlar. III. Selim bu görüşlerden orta yolu tercih etmiştir. 1792 ve 1793'de bir dizi hatt-ı hümayunlar çıkarmıştır.

Yapılan ıslahatları başlıklar halinde özetleyecek olursak;

- Batı tarzında Avrupa usullerine göre eğitilen Nizam-ı Cedit ordusu kuruldu. Bu ordu Yeniçeri Ocağı'nın tepkisinin çekmemek için ocağın bir alt kolu şeklinde kuruldu.
- Bu ordunun masrafları için İrad-ı Cedit adında yeni bir hazine oluşturuldu.
- Avrupa'ya daimi elçiler gönderildi.
- İdare, siyaset ve diplomaside yenilikler yapıldı. (Anadolu ve Rumeli eyaletleri 28 vilayete ayrıldı, vezir sayısı sınırlandırıldı)
- Maliyede düzenlemelere gidildi
- Mühendishane-i Berr-i Hümayun (Kara mühendishanesi) kuruldu.
- Avrupa'dan teknik eleman getirildi.
- Ordu ve donanmanın ihtiyacını karşılayacak önemli kitapların Türkçeye çevrilmesine ve basımına önem verildi. Avrupa'dan tıp aletleri ve kitapları getirildi.

29 Mayıs 1807'de ıslahatlara karşı olanların kışkırtmaları ile çıkan Kabakçı Mustafa İsyanı ile III. Selim dönemi sona ermiş; padişah tahtan indirilmiş ve öldürülmüştür. Bu isyanda Patrona Halil isyanı gibi düzene yönelik değil, kişilere

yönelik çıkmış bir isyandır. Bu dönemde yapılan ıslahalar kendinden sonraki dönemin alt yapısını oluşturmuştur.

3. Sened-i İttifak - II. Mahmud Dönemi Islahatları

Sultan III. Selim'in Kabakçı Mustafa İsyanı ile hal'inden sonra tahta çıkan IV. Mustafa ancak 14 ay tahta kalabilmişti. Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa'nın İstanbul'a gelmesinden sonra tahta II. Mahmut çıkmıştı. Ancak II. Mahmut Alemdar Mustafa Paşa'nın yardımıyla tahta çıktığına devlet otoritesi oldukça zayıflamıştı. Alemdar Mustafa Paşa devlet otoritesinin tesis edilmesi için İmparatorluğun çeşitli bölgelerinden İstanbul'a gelen ayanlarla bir anlaşma imzalanmasını sağladı (1808). "Sened-i İttifak" adı verilen bu anlaşma, giriş, yedi maddelik şartlar ve bir ek kısmından oluşuyordu.

Giriş bölümünde devlet otoritesinin sarsıldığı ve bu durumun taraflarca belirtilerek devlet otoritesinin tekrar tesis edilmesi için bu anlaşmanın imzalandığı ifade edilmiştir.

Şartlar kısmında ise; Ayanlar tarafından Padişahın devletin temeli olduğu tanınmakta, bunun yanında sadrazamdan gelen her emrin padişahın gelmiş gibi telakki edilmesi, hazinenin ve devlet gelirlerinin korunması, Ayanların idareleri altında bulunan halkın vergilendirilmesinde adil davranılması, İstanbul'da bir isyan olduğu takdirde ayanların çağrı beklemeksizin isyanın bastırılması için faaliyete geçmeleri gibi maddeler yer almaktaydı.

II. Mahmut bu Sened- i İttifakta yer alan maddeleri kabul etmek istemese de nazik dönem şartları gereği kabul etmiş, böylece Osmanlı Devleti tarihinde ilk kez padişah kendi otoritesi dışında bir güç olarak ayanların gücünü tanımıştır. Ancak II. Mahmud padişahlığının ilerleyen yıllarında ayanların nüfuzunu azaltma yoluna gidecek ve ayanlık zaman içerisinde ortadan kalkacaktır.

II. Mahmut dönemi, Sened-i İttifak sonrasında yenileşme çalışmalarının artarak devam ettiği bir dönem olmuştur.

- ✓ Yeniçeri Ocağı kaldırıldı ve yerine “Asakir-i Mansure-i Muhammediye” adıyla batı tarzında yeni bir ordu kuruldu. Bu ocağın kaldırılması o kadar hayırlı ve önemli bir olay sayıldı ki tarihe “Vaka-i Hayriye” adıyla geçti(1826).
- ✓ Bu ordunun eğitimi için Prusya’dan subaylar getirildi.
- ✓ Yeni ordunun subay ihtiyacını karşılamak için 1834’de Harp Okulu kuruldu.
- ✓ Mehterhane kaldırılarak yerine Avrupa usullerinde Mızıka-ı Hümayun kuruldu.
- ✓ Divan örgütü kaldırılarak yerine çeşitli Nazırlıklar (Bakanlıklar) kuruldu.
- ✓ Memurlara maaş bağlandı.
- ✓ İlk kez muhtarlıklar oluşturuldu.
- ✓ Devlet memurları için uygulanan müsadere usulü kaldırıldı.
- ✓ Devlet memurlarına fes ve pantolon giyme zorunluluğu getirildi.
- ✓ Posta, polis ve karantina teşkilatları kuruldu.
- ✓ İlk kez Avrupa’ya öğrenci gönderildi.
- ✓ ilk nüfus sayımı ve mülk yazımı yapıldı.
- ✓ Tımar sistemi kaldırıldı.
- ✓ İlk kez medreselerin yanında batı tarzında eğitim kurumları açıldı.
- ✓ İlköğretim zorunlu hale getirildi, teknik eğitim ve tıp alanında yeni okullar açıldı (Mekteb-i Tıbbiye, Mekteb-i Harbiye, Mekteb-i Ulum Edebiye).

- ✓ Harbiye Nezareti bünyesinde bir tercüme odası kuruldu. Bu durum batıyla yoğunlaşan diplomatik ilişkilerin bir sonucuydu.
- ✓ Pasaport idaresi yeniden düzenlendi.
- ✓ İlk Osmanlıca resmi gazete olan Takvim-i Vekayi gazetesi çıkarıldı (25 Temmuz 1831).

4. Tanzimat Dönemi

1839 yılında Gülhane Parkında okunan ferman nedeniyle Gülhane Hatt-ı Humayunu adıyla da bilinen Tanzimat Fermanının ilanıyla başlayan dönem (23 Aralık 1876 I. Meşrutiyetin ilanına kadar devam eden dönem) , Osmanlı Yenileşme tarihi içerisinde önemli bir dönemdir.

Tanzimat dönemi, Nizam-ı Cedit ve II. Mahmut dönemi ıslahatlarının bir devamı olarak da görülebilir.

1 Temmuz 1839'da II. Mahmut'un ölümünden sonra Osmanlı tahtına Sultan Abdülmecid'in çıkmasından hemen sonra Sadrazamlığa reform yanlısı Mehmet Hüsrev Paşa getirilmiştir. Londra'dan dönen hariciye nazırı (dışişleri bakanı) Mustafa Reşit Paşa'nın da girişimleriyle padişah ikna edilmiş ve ferman ilan edilmiştir.

Amacı: Sultan Abdülmecid'e babasından iki önemli sorun miras kalmıştı. Bunlardan biri Mısır Meselesi, diğeri Boğazlar Sorunu'dur. İşte Tanzimat, devleti kurtarmak ve güçlendirmek üzere yeni bir hamle yapma zaruretinden doğmuştur. . Bu ferman devletin yoğun iç ve dış sorunlarla uğraştığı bir sırada iç barışı ve bütünlüğü

sağlamak, dış güvenliği de yapılan yeniliklerle teminat altına almak ve böylelikle batılı devletlerin süregelen müdahalelerini önlemek amacıyla yönelik olarak hazırlanmıştır diyebiliriz.

Birliği ve düzeni sağlamanın, çağdaş bir devlet olmanın, ülke sorunlarına sağlıklı çözümler getirmenin ancak yasal kurallara bağlı kalınmakla sağlanabileceğini savunan Tanzimatçılar, herkesi eşit sayacak, vergi ve askerlik işlerini düzenleyecek kanunların çıkarılmasına büyük önem verdiler.

Tanzimat Fermanı'nın içeriğine bakılacak olursa ana hatlarıyla aşağıdaki hususlarda yenilikler içermekteydi:

- ✓ Osmanlı tebaası arasında din ve ırk farklılıkların gözetilmeyerek bütün tebaanın eşit sayılması
- ✓ Herkesin mülkiyet serbestisine sahip olması ve bunun devlet güvencesine alınması
- ✓ Askerlik hizmetinde yeni düzenlemelere gidilmesi ve bu durumun gayrimüslimleri de kapsamaması
- ✓ Hakkında suç isnat edilenlerin açıkça ve adilce muhakeme olunacakları
- ✓ Mahkeme tarafından idamına hükm olunmadıkça kimsenin idam edilmemesi
- ✓ Mahkûm olanların veraset hakkının gözetileceği
- ✓ Yine yukarıda açıklanan hususlarda imparatorluğun bütün unsurlarının faydalanması

Tanzimat fermanının ilanıyla Osmanlı Devleti içerisindeki modernleşme çalışmaları hız kazanmış; hukuk, askeri, mali, askeri, eğitim ve sanayi alanlarında önemli yenilikler gerçekleştirilmiştir. Tanzimat fermanı, bütün eksikliklerine rağmen,

inkılâp hareketlerimizin gelişiminde önemli bir belgedir. Bütün bu yeniliklere, okunan ferman ve alınan kararlara rağmen, ne içerdeki azınlıklar tatmin olmuşlar, ne de batılı devletler Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmaktan vazgeçmişlerdi. Kısacası ferman, kimseyi tatmin etmeyen bir belge olarak kaldı.

Anayasal haklar açısından fermanı değerlendirirsek, Tanzimat Fermanının önemli bir belge olduğunu görürüz. Bu belge ile Padişah, halkın çeşitli özgürlüklerine dokunmayacağına, egemenlik haklarını kullanırken yasalara uyacağına söz veriyordu. Böylece padişah Osmanlı Devleti'nde ilk kez çok geniş yetkilerine rağmen kanun gücünün kendi gücünden üsün olduğunu kabullenmiş oluyordu. Bu özellik, iktidarın kendi kendini kısıtlamasına ilişkin önemli bir ayrıntıydı.

5. Islahat Fermanı

Islahat Fermanı, Kırım savaşı esnasında İngiltere ve Fransa gibi Avrupa devletleriyle ittifak dairesine giren Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletler hukukundan yararlanması için bu devletler tarafından içişlerinde yeni reformlar yapması yolunda yapılan zorlamalar sonucunda ilan edilmiştir.

Islahat Fermanını hazırlamak için kurulan komisyonda İngiliz, Fransız ve Avusturya elçilerinin bulunması ve onların görüşleri doğrultusunda hazırlanması düşündürücüdür.

Sultan Abdülmecid zamanında 18 Şubat 1856'da ilan edilen Islahat Fermanı, Tanzimat fermanının devamı olarak nitelendirebilir. Yalnız en önemli farklılığı Tanzimat fermanının ilanında iç dinamikler etkili iken, Islahat Fermanı daha çok Avrupa devletlerinin telkinleri(dış baskı) neticesinde ilan edilmiştir.

Islahat Fermanı'nın ilanı ile Avrupa'da ortaya çıkan ve Osmanlı Devleti içinde tehlikeli olan Milliyetçilik akımının etkilerinin hafifletilmesi(yani İmparatorluğun

birliğini sağlama) ve Avrupa'nın azınlıkları bahane ederek işlerimize karışmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Ancak istenilenin tersi olmuş; ferman Paris Antlaşması'na girmiş ve işlerimize müdahale için kaçırılmaması gereken bir fırsat olarak değerlendirilmiştir.

Islahat Fermanı'nın içeriğine baktığımızda özellikle gayrimüslimlere verilen hak ve imtiyazların daha da genişletildiğini görmekteyiz.

Bunlar;

- ✓ Gayrimüslimlerin askeri ve sivil okullara girme hakkını kazanıp memur olabilme imkânının tanınması
- ✓ Gayrimüslimlerin kendi aralarındaki davalar ve gayrimüslimlerle Müslümanlar arasında zuhur edecek davalar için laik karakterli mahkemelerin kurulması ve bunlara uygun yeni kanunların oluşturulması
- ✓ Gayrimüslimlerin de askerlik hizmetiyle mükellef olmaları ancak buna karşılık "bedel" vererek muaf tutulma imkânının tanınması
- ✓ Gayrimüslimlere gayrimenkul edinme hakkının tanınması

Islahat Fermanı Osmanlı Devleti'nde meşruti yönetime geçişi hızlandıran, buna karşın ülkede yabancı sermayenin etkisini ve Avrupa müdahalesini artıran yeni bir siyasal-ekonomik sürecin başlangıcı oldu. Hristiyan halka tanınan haklar, Türk halkını memnun etmediği gibi, diğer taraftan büyük Avrupa devletlerinin istek ve dayatmalarına zemin hazırladı.

Islahat Fermanı da Tanzimat Fermanı gibi, sosyal gerçeklerin ve olayların sonucu olarak doğmuş bir belge değildi. Yani, padişahın tek taraflı iradesi olarak ortaya çıkmıştı.

6. Yeni Osmanlılar ve I. Meşrutiyet

Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla gayrimüslimlere tanınan haklar, onlarda oluşması düşünülen Osmanlıcılık bilinci yerine ayrılık düşüncesini canlandırdı. Batılı devletler gayrimüslimlerin durumlarını bahane ederek sürekli içişlerimize müdahalelerini sürdürdüler. İşte böyle bir ortamda aydınlar ülke sorunlarını çözmek için yeni çözüm arayışlarına yönelerek, yeni oluşumlar içine girmeye başladılar. Bunlar arasında en etkili cemiyet Yeni Osmanlılardır. Yeni Osmanlılar adı, 1865- 1876 yılları arasında meşruti yönetimin kurulmasını sağlayarak siyasi iktidarın paylaşılmasını sağlamak amacıyla müdahale eden Osmanlı aydınlarını ifade etmek için kullanıldı. Üyeleri gençlerden oluştuğu için bunlara Genç Osmanlılar adı da verildi. Daha sonraları çalışmalarını **Avrupa'da sürdüren Genç Osmanlılara Avrupalılar "Jön Türk" adını verdiler.**

Genç Osmanlıların yaklaşık on yıl süren ve daha çok yayın yoluyla yaydıkları hürriyet ve meşrutiyet fikirlerini samimiyetle benimseyenler vardı. Mithat Paşa da bunlardandı. Devletin geçirmekte olduğu buhrandan kurtulması için devlet idaresinin değişmesi gerektiğini düşünüyordu. Ona göre yeni yönetimde en çok gerekli olan millet meclisinin olmasıydı.

Bu ortamda Mithat Paşa ve arkadaşları 30 Mayıs 1876'da Sultan Abdülaziz'i tahttan indirerek yerine V. Murat'ı geçirmişlerdi. Sultan Murat reformcuların istediklerini yapacak karakterde birisi olmasına rağmen sağlık sorunları nedeniyle tahtta uzun süre kalamamıştır. Daha sonra tahta, Meşrutiyeti ilan edeceği sözünü veren Sultan II. Abdülhamit geçmiştir. Sultan II. Abdülhamit tahta çıktıktan sonra,

Avrupa devletlerinin Osmanlı Devletinden bir takım reformları gerçekleştirmesini istediği bir sırada, siyasi bir manevrayla 23 Aralık 187'da Kanun-u Esasi'yi (Anayasa) ilan etti. (Kanun-u Esasi Balkan bunalımına çözüm bulmak amacıyla toplanan İstanbul/ Tersane konferansının toplandığı gün ilan edilmiştir. Böylece konferansa katılacak delegelere devletin kendini dış müdahaleler olmadan ıslah edebileceği mesajı verilmişti.) Bu şekilde Meşrutî yönetim de başlamış oluyordu.

Osmanlı Devleti Kanun-u Esasi ile ilk kez anayasal sisteme geçişi sağlamış, halk ilk kez seçme- seçilme hakkını kullanmış, sınırlı da olsa ilk kez yönetime katılma şansını elde etmiştir.

Ancak I. Meşrutîyet meclisi uzun ömürlü olmamış, 1877-78 Osmanlı- Rus Savaşı (93 Harbi) sırasında meclisi açma- kapama yetkisine sahip olan II.Abdülhamit meclisi süresiz tatil etmiştir. Bundan sonra Meclis otuz yıl boyunca bir daha toplanamamıştır. Tarihte bu döneme ulaşılan özgürlükleri yasakladığı için – Fatih ya da IV. Murat döneminden daha baskıcı olmamasına rağmen- II. Abdülhamit'in "İstibdat Dönemi" denilmiştir.

I. Meşrutîyetin kısa sürmesini II. Abdülhamit'in baskıcı politikasıyla açıklayanlar çoğunluğu teşkil etse de, bunun tam bir değerlendirme olduğu söylenemez. Meşrutîyet bir çok sorunun çözümü için bir tür "sihirli değnek" olarak görülmüş ve dağılmanın çaresi olduğuna inanılmıştır. Fakat çözülmesi beklenen bunalım 93 Harbinin etkisiyle daha da ağırlaşmış ve sonuçta meşrutîyete duyulan inanç kaybolmuştur. Mebusan Meclisi'nin çok çeşitli halkların temsilcilerinden oluşması, Genç Osmanlıların düşündükleri, müslim ve gayrimüslim unsurlar arasında ayrılıkları giderememiş, hatta ülke bütünlüğüne zarar verici teklifler ciddi sıkıntılara yol açmıştır. Bunun yanında I. Meşrutîyet meclisi daha sonraki dönemin bir hazırlık ve tecrübe dönemi olmuştur. Siyasi bilinçlenme ve parlamento idealine alt yapı oluşturdu.

7. İttihat ve Terakki Cemiyeti ve II. Meşrutiyet

Osmanlı Devleti'ndeki bütün unsurların birliğini sağlayarak bir Osmanlı milleti oluşturma düşüncesiyle kurulan I. Meşrutiyetle bu düşüncenin sağlanamayacağı anlaşıldı. Bu durum Osmanlı aydınlarını devleti kurtarabilmek için yeni arayışlara itti. II. Abdülhamit'in sıkı takibine rağmen gizli cemiyetler kuruldu. Bunların en önemlisi İttihat ve Terakki Cemiyeti'dir. İlk olarak 1889 yılında "İttihad-ı Osmanî" adıyla kurulan cemiyet daha sonra "İttihat ve Terakki Cemiyeti" adını almıştır. Bu gizli cemiyetin kurucuları arasında İbrahim Ethem, Abdullah Cevdet, İshak Sukuti, Mehmet Reşit ve Hüseyinzade Ali Bey gibi kişiler vardır.

1902 ve 1907 kongrelerinden sonra faaliyetlerini açıktan sürdüren cemiyet meşrutiyeti zorla da olsa kabul ettirmeyi amaçlıyordu. Yurt içinde ve yurt dışında geniş kitlelere ulaşan ve sempati toplayan örgüt üyelerinden bir kısmı 9 Haziran 1908'de İngiltere Kralı VII. Edward ile Rus Çarı Nikola arasında gerçekleştirilen Reval/ Talin görüşmelerinde Makedonya'nın Osmanlı'dan ayrılması konusunda anlaşmalarını öğrenince dağa çıkarak ayaklandılar. Bu doğrultuda Kolağası Niyazi Bey Resne'de dağa çıkmış, daha sonra onu takiben Enver Bey Tikveş'te, Eyüp Sabri Bey Ohri'de emrindeki kuvvetlerle dağa çıkmıştır. Balkanlarda bu gelişmeler olması üzerine Cemiyet, İstanbul'a telgraflar çekerek Anayasa'nın yeniden yürürlüğe konmasını ve Meşrutiyetin ilan edilmesini istemiştir. Yaşanan bu gelişmeler üzerine Sultan Abdülhamit Meşrutiyeti ilan etmek durumunda kaldı (23 Temmuz 1908).

Meşrutiyetin ilanı ilk günlerde bir iyimserlik havası estirmişse de; kısa süre sonra Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Avusturya'nın Bosna- Hersek'i topraklarına katması ve Girit'in Yunanistan'a katılması meşrutiyetin mucivezi bir çözüm yolu olmadığını göstermiştir.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yine İstanbul'da karışıklıklar eksik olmamış ve "31 Mart Olayı (13 Nisan 1909)" patlak vermiştir. İstanbul'da ortaya çıkan bu karışıklıklar Selanik'ten gelen Hareket Ordusu tarafından bastırılmış, ayaklanmalardan sorumlu tutulan Sultan Abdülhamit tahttan indirilerek yerine V. Mehmet Reşat geçirilmiştir. Bu taht değişikliğinden sonra Osmanlı Devleti'nde yönetim İttihat ve Terakki'nin eline geçmiştir. Hatta İttihat Terakki yalnız iktidarı değil,ülkedeki siyasi hayatı da kontrolü altına almıştır.

Hareket ordusunun komutanı Mahmut Şevket Paşa, Kurmay Başkanı Mustafa Kemal Paşa'dır. Mustafa Kemal ilk defa tarihi bir olayda kamuoyuna adını duyurmuş oluyordu. Mustafa Kemal Paşa da bir dönem İttihatçıların içinde yer almıştır.

NOT: 31 Mart Olayı Osmanlı tarihinde rejime (düzene) yönelik ilk ayaklanma olarak yerini almıştır.